

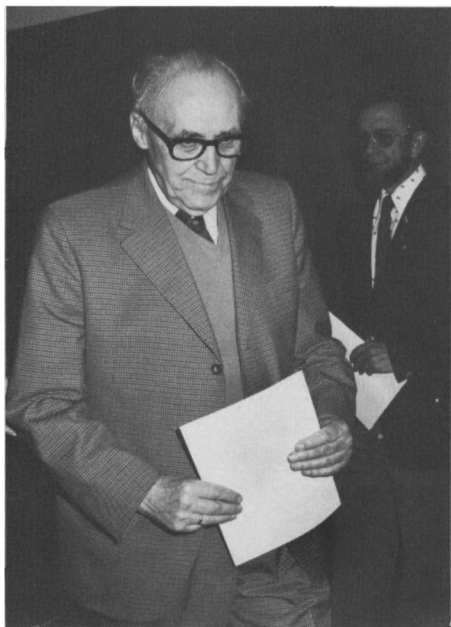
H. K. Kristensen-prisen

I 1978 udtrådte *H. K. Kristensen*, Varde, tidligere førstelærer i Lunde, af årbogens redaktion. Dermed forlod han den sidste tillidspost i Historisk Samfund efter mere end fyrretyve års arbejde som formand og/eller redaktør.

Bestyrelsen vedtog på sit møde i september 1978 at hædre H. K. ved at lade en lokalhistorisk pris bære hans navn. For fremtiden vil Fra Ribe Amt hvert år indeholde meddelelse om uddelingen. På grund af beslutningen om at flytte årsmødet til marts, er der denne gang to prisuddelinger, men det sker ikke mere.

Nedenfor aftrykkes fundats for H. K. Kristensen-prisen og motiveringen for de to uddelinger. Medlemmer er naturligvis velkommen til at foreslå bestyrelsen egnede kandidater til prisen.

Verner Bruhn.



*H. K. Kristensen
ved årsmødet 1978.*

HISTORISK SAMFUND FOR RIBE AMT



H. K. KRISTENSEN-PRISEN

Prisen tildeles en person eller en institution, der har gjort en fortjenstfuld indsats for det lokalhistoriske arbejde i Ribe amt.

Der skal ved tildelingen lægges vægt på, at den belønnede indsats forener faglig kvalitet med folkelig formidling.

Bestyrelsen for Historisk Samfund:

FUNDATS

for H. K. Kristensen-prisen

I taknemmelighed over den store indsats der er øvet af Historisk Samfunds æresmedlem, tidligere formand og mangeårige redaktør, fhv. førstelærer H. K. Kristensen, indstifter Historisk Samfund for Ribe Amt en lokalhistorisk pris, som bærer navnet

H. K. Kristensen-prisen.

Prisen uddeles én gang årligt til en person eller en institution, der har gjort en fortjenstfuld indsats for det lokalhistoriske arbejde i Ribe amt. Uddeling kan dog udelades, hvis der efter bestyrelsens skøn ikke foreligger en indsats, der opfylder fundatsens intentioner.

Prisen kan tildeles for såvel en indsats gennem flere år som for en enkelt aktivitet. Der skal ved tildelingen lægges vægt på, at den belønnede indsats forener faglig kvalitet med folkelig formidling.

Prisen kan ikke tildeles for en indsats, der udøves som en del af den pågældendes embede.

Prisen tildeles af bestyrelsen for Historisk Samfund for Ribe Amt og uddeles ved samfundets årsmøde. Bestyrelsens begrundelse for tildelingen offentliggøres i årbogen *Fra Ribe Amt*.

Prisen består af et æresbrev ledsaget af en sum, der ved indstiftelsen i 1978 udgør kr. 2.000.

Ændringer i beløbets størrelse afgøres af bestyrelsen.

Ændringer i denne fundats skal godkendes på en ordinær generalforsamling.

Prisbeløbet afholdes af Historisk Samfund og ved tilskud fra fonds.

Således vedtaget på bestyrelsens møde den 13. september 1978.

*Tale til H. K. Kristensen ved årsmødet
19. september 1978*

Kære H. K.

I 1931 trådte du ind i ledelsen af Historisk Samfund for Ribe Amt, og du har siden ubrudt været med - i bestyrelsen, som formand, som redaktør, ja i perioder endda flere af disse tillidsposter på samme tid. I 47 år har Historisk Samfund og du været en del af hinanden, både i styrelsesarbejdet men dertil gennem din skribentvirksomhed, som har gjort dig til årboogens flittigste bidragsyder.

Stiftamtmand Edelberg skrev i en fødselsdagsartikel til dig for nogle år siden, at vi ikke rigtig kunne tænke os Historisk Samfund dig foruden, ord som jeg fuldt ud kan gøre til mine. Men nu trækker du dig tilbage fra din sidste tillidspost som medlem af redaktionen, fordi du finder, at med en alder på 83 år kan det være nok. Vi synes, at dit sind endnu er ungdommeligt, at du endnu har lune - ja næsten kådhed i dig, og at du endnu tænker både lyst og klart.

Nu må vi så se at klare os dig foruden. Det gør vi sikkert også, for vi kan bygge på et solidt fundament, på gode traditioner og på en goodwill og respekt i vide kredse, som din indsats først og fremmest har været med til at skabe.

Du er forlængst udnævnt til æresmedlem og for tre år siden udgav vi et festskrift til din ære. Andre har sørget for, at dit portræt er blevet malet, og fra højeste sted er du benådet med ridderkorset. Vor fantasi rækker ikke til at finde på en gave til dig, vi vil nøjes med at forsøge at videreføre arbejdet, så du kan glæde dig over det.

Men vi vil gerne sætte dig et minde - ikke en mindesten, men knytte dit navn til samfundet, og vi har derfor besluttet at den lokalhistoriske pris, som vi har stiftet, skal bære dit navn og hedde H. K. Kristensen-prisen.

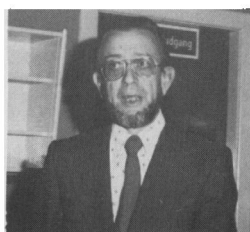
Jeg tror, du vil modtage denne form for hyldest i den ånd den er tænkt. Idet jeg overrækker dig et eksemplar af fundatsen siger jeg dig tak for lang og trofast tjeneste.

Verner Bruhn.

H. K. Kristensen-prisen 1978

*Prisovertrækkelse til
skoleinspektør*

J. Hedegård Rasmussen, Darum.



Interesserede privatpersoner har i mange år indsamlet arkivmateriale med tilknytning til sognet, men uden samlet plan og organisation.

Først med Jens Hedegård Rasmussens arbejde i 1960-erne blev der oprettet et egentligt arkiv - Darum Sognearkiv - som Hedegård Rasmussen naturligt blev leder af.

I 1976 besluttede Bramming kommune at reorganisere det lokalhistoriske arkivarbejde i kommunen, hvorefter dette blev fordelt på fire afdelinger i Bramming, Darum, Gørding og Vejrup, hvortil yderligere nu kommer et arkiv i Hunderup.

I dette organisatoriske arbejde var Hedegård Rasmussen en loyal og kyndig rådgiver, og kommunen udnævnte ham herfter som leder af Bramming kommunes arkiver.

Hedegård Rasmussens lokalhistoriske arbejde har stedse været præget af grundighed, omhu og varm interesse. Han har gennem sit arbejde været med til at sikre værdifuldt arkivalsk materiale, som uden hans indsats let kunne være forsvundet.

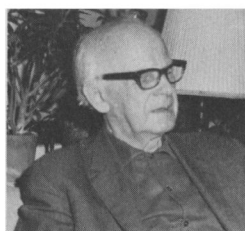
Hans arbejde har været præget af lyst til at viderebringe resultaterne til en bredere kreds, og han har i artikler og ved møder, foredrag og udstillinger givet sognets beboere del i de værdier, som den lokale historie rummer.

Hedegård Rasmussen har yderligere deltaget på positiv måde i samarbejdet med andre arkiver og institutioner i amtet, og han har senest gjort et stort arbejde i det udvalg der har tilrettelagt indsamlingen af gamle billeder i Ribe amt.

Bestyrelsen finder, at Jens Hedegård Rasmussen på en smuk måde opfylder fundatsens bestemmelser og tildeler ham derfor som den første H. K. Kristensen-prisen.

H. K. Kristensen-prisen 1979

*Prisoverrækkelse til
forh. førstelærer
John Kvist, Egtved.*



I 1920 blev John Kvist lærer ved Kragelund skole i Bække sogn, og kun få år senere tog han fat på arbejdet med Bække sogns historie.

På grund af sygdom blev arbejdet langt større end først antaget, men i 1936 udkom Bække-bogen.

Få år senere tog John Kvist fat på Veerst sogns historie, stærkt støttet af sin hustru Christa Kvist, og i 1958 udkom denne bog.

Efter sin pensionering har Kvist boet i Egtved, og fortsatte dér sit lokalhistoriske arbejde.

Trods sin blindhed og tabet af fru Christa, fuldførtes bogen om Egtved i 1978 og et bind 2 er på vej.

Når dertil føjes, at 17 artikler i vor årbog Fra Ribe Amt bærer forfatternavnet John Kvist - og jeg undlader at nævne artikler i andre årbøger - vil man forstå, hvor stor en lokalhistorisk indsats Kvist har ydet.

Hans værker er blevet rost og anerkendt overalt, og at han i 1960 tildeltes Dansk historisk Fællesforenings årbogspris, fortæller sit om arbejdets kvalitet.

Til billedet af John Kvist hører også, at han i en årrække var bestyrelsesmedlem og kasserer i vort samfund.

Bestyrelsen har ønsket at takke dig for dine værdifulde bidrag til Ribe amts historie, og i din livsaften hædre dig med tildelingen af H. K. Kristensen-prisen 1979.

Mindeord

Redaktør P. Friis, Varde

Historisk Samfunds mangeårige bestyrelsesmedlem, redaktør *Peder Friis*, Varde, afgik 2. oktober 1978 ved døden. Han var født i Varde den 20. august 1894 som søn af Peder N. Friis og hustru Mette Marie Nielsen. Efter at have taget realeksamen fra Varde 1910 blev han samme år journalistelev på »Vestkysten« og knyttedes derefter til dette blad, hvor han 1918 blev lokalredaktør i Varde.

Han var i en lang årrække i bestyrelsen for Dansk Journalistforening og dets næstformand 1949-52. Gymnastik og sport optog ham meget, og han var også dér i ledelsen, ligesom han deltog i partiet Venstres organisationsarbejde. 1950-65 var han formand for Varde Museum, og han var medstifter af Varde byhistoriske arkiv og dets første formand. En tid var han også i bestyrelsen for Dansk kulturhistorisk Museumsforening.

Som en rask Varde-dreng følte han sig først og fremmest knyttet til denne by, både til dens nutid og dens fortid, og denne interesse for fødestavnen førte ham til at gøre et arbejde inden for vort samfund. 1943-64 sad han i bestyrelsen som dens næstformand. Til vor årbog skrev han et par fortrinlige artikler: i 1962 »Grosserer Cornelius Stau, Varde Museums stifter« og 1966 »Litteraten Ludvig Murtfeldt«, en af Varde bys originaler, ligesom han sammen med H. K. Kristensen udgav »Chr. Lyngbos Vestjyske Billeder«. Ellers var det navnlig jubilæumsskrifter for foreninger og virksomheder, han arbejdede med, således Ribe Amts nordre Landboforening, Varde Gymnastikforening (både ved 25 og 50 års jubilæerne), Varde Skytteforening, Brandforsikringen, Carl B. Hoffmanns maskinfabrik m.m.

Friis undgik ikke de store sorger. Hans hustru, Gerda Müller, døde allerede 1949, og deres eneste søn, frihedskæmperen Mogens Friis, faldt i kamp 3. maj 1945, så dødsbudskabet nåede hjemmet i Varde, mens Danmark jublede, og Friis

selv måtte til sidst i temmelig lang tid gennemgå sygdom og svækkelse.

Med tak vil Historisk Samfund mindes redaktør P. Friis' mangeårige og trofaste arbejde for samfundets virke og fremgang.

H. K. Kristensen.

Konsulent J. Å. Christensen, Esbjerg

J. Å. Christensen, K. Rosendahls Bogtrykkeris dygtige medarbejder, døde den 30. november 1978, kort tid efter at være fyldt 60 år.

J. Å. Christensen havde været ansat hos firmaet Rosendahl i over 35 år, og hans dygtighed førte ham frem til stillingen som faktor og senere driftsleder. De sidste år virkede han som konsulent i bogproduktionen.

Gennem årene har Christensen været med til at udforme en lang række bøger og årbøger for Historisk Samfund. Skiftende redaktioner har hos ham hentet megen hjælp og støtte, og hans tekniske dygtighed og store omhu gjorde, at vi følte os trygge ved, at han var med ved tilrettelæggelsen. Til disse faglige egenskaber føjede Christensen personlige træk som åbenhed og stilfærdigt lune.

I Historisk Samfund vil vi mindes J. Å. Christensen med taknemmelighed.

Verner Bruhn.

Rigsarkivar Johan Hvidtfeldt

Rigsarkivar *Johan Hvidtfeldt* døde i maj 1979 kun få måneder efter sin 70-års dag, hvor kolleger og venner overrakte ham et festskrift som tak for hans arbejde.

Hvidtfeldts arkivindsats blev lagt ved landsarkivet i Åbenrå, derefter som leder af landsarkivet i Viborg og fra 1963 som leder af Rigsarkivet.

Hans store videnskabelige arbejde og litterære produktion skal ikke omtales her, den vil de historiske tidsskrifter tage sig af, derimod hans arbejde for lokalhistoriens sag, som har haft betydning for alle historiske samfund og foreninger.

Fra sin ungdom var Hvidtfeldt aktiv i lokalhistoriske foreninger og fra 1946 sad han i bestyrelsen for Dansk historisk Fællesforening, fra 1950 til 1966 var han DHFs formand. Et hovedværk over hans indsats i DHF var udgivelsen af Håndbog for danske lokalhistorikere (1952-56), som han selv var redaktør af.

Som arkivar gik han ind for udlån af arkivalisk materiale, og dermed lettedes arbejdsbyrden umådeligt for lokalhistorikere rundt om i landet. På disse og andre områder har hans indsats haft betydning for den lokalhistoriske forskning, og endnu lå der opgaver og ventede på ham, bl.a. med nyudgivelsen af håndbogen.

Hvidtfeldt var dansk lokalhistorisk arbejde en god mand, som vi vil minde længe.

Verner Bruhn.

Anmeldelser

Aage Rasch (†): EJDERKANALEN.

Historisk Samfund for Sønderjylland, 1978. 147 s., 35,00 kr.

Forfatteren, der omkom ved en flyveulykke i 1972, var overarkivar ved Rigsarkivet. Han havde i flere år beskæftiget sig med den slesvig-holstenske kanal og efterlod sig et uafsluttet manuskript om emnet.

Tanken om at skabe en forbindelse mellem Nordsøen og Østersøen var ikke ny, da den tyske mineralog og kameralist J. H. G. v. Justi, en såre idérig mand, i 1761 fremkom med et forslag om anlæg af en kanal gennem Slesvig-Holsten, gående fra Slesvig til Husum. Siden fremkom der andre forslag, deriblandt om en forbindelse mellem Hamburg og Lübeck. 1774 nedsattes en kanalkommission, og to år efter toges endelig beslutning om linieføringen. 1784 kunne kanalanlægget betragtes som afsluttet. Arbejdet havde krævet mange overvejelser, og mange af samtidens fremtrædende politikere og sagkyndige fik deres navne knyttet til projektet.

Fremstillingen er præget af en overordentlig, undertiden næsten lidt tyngende grundighed, dokumenteret ved 17 sider noter og henvisninger. Et eller måske flere afsluttende kapitler manglede ved forfatterens død. Selv om manuskriptet er kyndigt behandlet med trykning for øje, ville det selvsagt have vundet ved en sidste kritisk gennemgang, som kun forfatteren selv havde kunnet give sit interessante værk.

Vald. Andersen.

Holger Hjelholt (†): A. REGENBURG.

Historisk Samfund for Sønderjylland. 1978. 157 s., 40,00 kr.

Da overarkivar, dr. phil. Holger Hjelholt døde 21. maj 1977, var manuskriptet til bogen om Regenburg så nær trykning, at forfatteren selv havde læst korrektur. Det var tanken, at bogen som et festskrift skulle være overrakt Hjelholt på hans 90 års fødselsdag 12. november 1977, ledsaget af en bibliografi over hans omfattende historiske forfatterskab.

Theodor August Jes Regenburg, præstesønnen fra Åbenrå, fik med sin gode begavelse og heldige forbindelser en smuk karriere, der førte ham til Flensborg, hvor han fik indflydelse på kirke- og skolepolitikken (sprogreskripterne). Efter 1864 blev Regenburg som andre slesvigske embedsmænd afskediget. Han tog tilbage til København og fik en opgave ved arkivudleveringen af sønderjysk materiale til Preussen. Efter seks år uden embede blev Regenburg i 1870 stiftamtmand i Århus. Han fratrådte i 1894 og døde året efter i Skanderborg. 1898 rejstes en mindestøtte for ham på Skamlingsbanken.

Dr. Hjelholts bog er, skønt dens emne ligger vor tid lidt fjernt, et indholdsrigt og læseværdigt bidrag til sønderjysk historie.

Bibliografien er udarbejdet af Hjelholts svigersøn, oberst Nils Berg.

Vald. Andersen.

H. V. Gregersen: TOLDSTED VED HÆRVEJEN.

Folkeligt forlag, Haderslev, 1978. 230 s., 49,00 kr.

Toldsted opstod ved den lille landsby Nybøl vest for Åbenrå, hvor den gamle Ribe-vej stødte til Hærvejen. Da de fleste studedrifter o. 1485 kom fra Ribe, var stedet næsten selvskrævet til opkrævning af told. Studeudførslen har ofte været omtalt i historisk litteratur, også af dr. phil. H. V. Gregersen selv. Nu føjer han nye oplysninger til allerede kendte, tabeller over udførselstal, told-indtægter, og af særlig interesse lister over danske og udenlandske studehandlere. Centralt i dette billede står Toldsted, indtil den sidste toldopkrævning skete 1790.

I bogens undertitel nævnes Toldsted som *Arnkielernes hjemstavn*. Den første af slægten, *Hartich Arnekiel*, nævnes 1420-30 og var muligvis den første tolder på stedet. Andre af slægten præsenterer sig som »vilde og uvorne«, der måtte betale bøder for slagsmål og andre lovovertrædelser. Mest berømt af slægten blev *Troels Arnekiel* (1638-1712). Han blev præst og provst i Åbenrå, deltog i bestræbelserne for konfirmationens indførelse, skrev adskilligt, deriblandt ligprædikener og betragtninger over en komet, der 1680 og 1681 viste sig over Åbenrå.

Det kan ikke undre, at H. V. Gregersen i sin bog også kommer udførligt ind på spørgsmålet *Urnehoved*, et emne han før har beskæftiget sig med.

Som den kyndige historiker har forfatteren lagt fremstillingen i en fast kronologisk ramme, og til enkelte afsnit er føjet udblik til samtidens almindelige historie.

Bogen er en kyndig og interessant redegørelse for ikke alene Toldsteds historie, men flere emner i tilknytning dertil, og vidnesbyrd om en bred og dybtgående forskning.

Vald. Andersen.

RIBE BYS JORDEBOG.

Grundlagt i 1450-erne og videreført til omkring 1600.

Udgivet ved Ingrid Nielsen. Under tilsyn af Thelma Jexlev.

Sydjysk universitetsforlag, Esbjerg 1979. 111 s., ill. 82, 50 kr.

En af de vigtigste kilder til forståelse af Ribes fortidige topografi forstået i videre betydning er Ribe bys jordebog, der blev påbegyndt i slutningen af senmiddelalderen og videreført i reformationsårhundredet, og det er kun ret og rimeligt, at dette værdifulde kildeskrift nu ser dagens lys - i en smuk udgave dygtigt besørget af Ingrid Nielsen under Sydjysk universitetscenters auspicer.

Det siger sig selv, at jordebogen måtte være en meget væsentlig kilde for tidligere tiders Ribe-historikere, der har beskæftiget sig med byens topografi i historisk belysning, som Peter Terpager, P. N. Thorup, Peter Adler og J. Kinch, så meget mere som jordebogen var for hånden i byens arkiv. Men nu i sin trykte form er den tilgængelig for en meget bredere kreds, ikke blot for sådanne, der i særlig grad interesserer sig for Ribes rige fortid, men også

for sådanne, der i et større perspektiv beskæftiger sig med Danmarks middelalderbyer.

Men hvad enten man nu arbejder med jordebogen under det ene eller det af disse aspekter, imødekommer udgiveren til fulde brugerens behov for at trænge ind i stoffet, og det sker bl.a. ved, at der i den foreliggende udgave er lagt vægt på at udvide jordebogens oplysninger med supplerende henvisninger til andet kildemateriale og ved en nødtørftig, men nyttig gennemgang af Ribes omfattende topografi med oplysninger om problemer forbundet hermed.

Meget værdifuldt er det, at Ingrid Nielsen i sin bearbejdelse af jordebogen har udskilt 17 skrivere, der har foretaget indførsler i håndskriftet - den første i det 15. århundredes midte, den sidste op imod 1600 - og dette muliggør for brugeren af bogen med ret stor kronologisk sikkerhed inden for nærmere begrænsede tidsintervaller inden for det forløb på ca. 150 år, som jordebogen spænder over, at følge, hvem der gennem dette tidsrum har siddet på byens jorder, og under hvilke betingelser de har gjort det m.m.

Et særdeles nyttigt kort over det middelalderlige Ribe med tal, der henviser til de enkelte notiser i jordebogen, viser, hvor grundene har ligget, og hvor forskellige gader, veje og stier har gået m.m. Dertil kommer omfattende sted-, sag- og personregistre, samt kilde- og litteraturhenvisninger.

Den foreliggende udgave af Ribe bys jordebog er helt nødvendig for den, der seriøst vil arbejde med Ribes middelalder.

Buc Kaae.

Verner Bruhn:

»DER LIGGER ET HUS, ESAHØJ OG ESABIO GENNEM 25 ÅR«.

Udgivet af Esbjerg Højskole 1978. 40 s. ill. Ikke i boghandelen.

Bogen er et jubilæumsskrift i anledning af de to institutioners 25 års virke, en spændende beretning ikke blot om deres tilblivelse, men også om deres betydning for folkeligt oplysningsarbejde.

I bogen trækker forfatteren linierne tilbage til det folkelige oplysningsarbejdes start inden for arbejderbevægelsen i Esbjerg, til pionererne bibliotekar Jørgen Banke og redaktør Sundbo. Vi præsenteres for Arbejderhøjskolen, Arbejderhøjskoleforeningen, Arbejdernes Oplysningsforbund, som skabte det ganske usædvanlige initiativ at drive en biograf. Formålet havde dobbelt sigte, dels ønskede man at bruge og præge det nye medie filmen i oplysningens tjeneste, dels kunne et eventuelt overskud være rygraden i driften af Arbejderhøjskolen. Allerede i 1917 opnåede man biografbevilling, og ideen kunne føres ud i livet. Den første biograf fik til huse i lejede lokaler og blev forpagtet ud, den gav et pænt overskud, og økonomien herfra blev højskolens rygrad. Tyverne og trediverne blev fremgangsår, men stridigheder og kamp med lokale og statslige myndigheder kunne være så træge, at selv Stauning måtte træde hjælpende til. I krigens sidste år fremkom planerne om en selvstændig bygning, der foruden biografen også skulle rumme kontorlokaler, butikker m.v., der kunne lejes ud og fortsat være en bærende del i Højskolens økonomi. Biografgængere har sammen med lejeindtægter fra udlejning af kon-

torer, butikker ydet Højskolen væsentlige bidrag, der bl.a. anvendes til videreuddannelse af højskolelærere, til højskolens byggeri m.m.

Det er lykkedes Verner Bruhn i en klar og præcis form at skildre den indbyrdes afhængighed mellem Esahøj, Esabio, Arbejderhøjskoleforeningen og Esbjerg Højskole. Mange enkeltheder er kommet med, muntre episoder og velvalgte illustrationer som fotos, gamle annoncer m.m. krydrer bogen og er med til at give den det lokale præg. Bogen er et fint eksempel på, hvorledes et specielt afgrænset emne bliver en naturlig del af købstadens historie.

Manøe H.

Dagmar Dalgas: BIRKEBÆK SKOVRIDERGÅRD.

Barndoms- og ungdomserindringer. 58 s. ill.

I kommission v. Brørup Boghandel.

Dagmar Dalgas indleder sin bog med at rette en tak til forskellig side, og denne taknemlige indstilling præger hele hendes smukke beskrivelse af sit barndomshjem med dets rige familieliv, først i Birkebæk skovridergård ved Årborg og til sidst på Høllund Søgård ved Hovborg.

Bogen er en enestående skildring af de vilkår, hvorunder landbefolkningen levede omkring århundredskiftet, men også om det fællesskab og lyssyn der prægede disse menneskers indsats for opdyrkningen af den jyske hede.

Den positive indstilling til livets tilskikkelser og opgaver, som Dagmar Dalgas fik i sit barndomshjem, har været af afgørende betydning for hendes livsgerning som sygeplejerske og alt hvad der i øvrigt blev hende betroet.

I bogen fortælles levende og interessant om plantningssagen og dens betydning for hele udviklingen i Vestjylland, herunder Det danske Hedeselskab, i hvis ledelse familien Dalgas jo har haft sin afgørende indflydelse.

Johs. G. Hansen.

SPAREKASSEN SYDJYLLAND. Publikationsrække 1-12.

Sparekassen Sydjylland Ribe har i en årrække udsendt mindre publikationer af lokalhistorisk karakter, og efterhånden er antallet af udgivelser nået op på 12.

Rækken omfatter en mappe med bykort over Ribe fra 1651-1975, Anders Sørensen Vedel og Liljebjerget af Åge Jacobsen, Peder Hegelund og den danske skolekomedie af Åge Jørgensen, Ribes gader af Søren Mulvad, og en række genoptryk af nu svært tilgængelige værker som f.eks. Ribes historie efter Trap Danmarks 2. udgave, af Riber-ret fra 1269. Mathilde Colds Minder fra Firsernes Jul i Ribe, Riberhus Slot samt nogle lokale udsendelser af tidsskriftet Skalk om Ribe-historie.

1978-hæftet er større end de øvrige - i alt på 86 s. - og bærer titlen: Ribe 1940-45. Det rummer en række udpluk af artikler fra besættelsesårene og en del erindringer fortalt af Ribe-borgere eller af personer, som dengang virkede i Ribe. Ikke mindst erindringsstoffet er værdifuldt, dels fortælles der godt, dels er det vigtigt, at erindringer skrives ned, mens tid er. Endvidere er der samlet et godt billedmateriale i hæftet.

Hæftet gør ikke krav på at være sandheden eller dybtgående historie. Det er et forsøg på at fortælle om byen og en periode, der havde sin helt specielle karakter.

Målet med hele serien er at vække interesse for byens historie, og det er glædeligt, at en lokal virksomhed i det stille yder sit bidrag til denne sag.

Jens Bruhn: DEN GAMLE GRÆNSE - SET PÅ POSTKORT.

Udg. af Toldhistorisk Selskab 1978, 72 s. med 1 kort. 34, 50 kr.

For medlemmer 23, 45.

Det nystiftede Toldhistorisk Selskab har fået en flyvende start, og blandt de første initiativer er udgivelsen af en serie gamle postkort, der viser scener langs **Kongå-grænsen fra Hejlsminde i øst til Vester Vedsted i vest.** De mange billeder giver gode muligheder for at studere veje, bygninger, dragter osv. udover selve grænsebilledet: gendarmen, grænsesten, bomme m.v. - Nogle få billeder indfanger stemningen fra genforeningen i 1920. Forfatteren Jens Bruhn har stået for billedvalget og skrevet et indledende afsnit om postkort og bl.a. deres datering.

Desværre er det ledsagende kort over den gamle grænse for uklart i trykket, og markeringen for svag. Udover dette er det bestemt en vellykket publikation, selskabet har udsendt.

MARK OG MONTRE 1978.

80 s. ill. udg. af De kulturhistoriske museer i Ribe amt.

De sydvestjyske museers årbog er efterhånden nået op i sin 14. årgang. Denne årgang er måske knap så geografisk bred som ellers, tre af de seks artikler er fra Ribe. Disses kvalitet er til gengæld i top: en meget spændende topografisk artikel - eller rettere to - om Puggårdsgade, skrevet af Ingrid Nielsen og Per Kristian Madsen. Birgitte Wistoft skriver en lille artikel om et smykkefund fra Ribe med klassisk motiv, og Arne Hægstad gennemgår Ribes pottemål fra 1684. Peter Dragsbo skriver om Det industrielle miljø i Esbjerg og bekræfter værdien af, at der er blevet knyttet en etnolog til byen. Desuden gennemgår Svend Nielsen udgravningen af en Jernalderboplads ved Rolsø i Outrup sogn, og Marianne Ploug skriver om Strikkede nattøjer.

Ingrid Stoumann:

DE DER BLEV HJEMME - EN VIKINGELANDSBY VED ESBJERG.

Udgivet af Esbjerg museum, 1978, 63 s., ill. 31,00 kr.

Efter at de store udgravninger af vikingetidsbyen ved Sædding er afsluttet har Ingrid Stoumann udgivet en bog, der indeholder de foreløbige vurderinger af udgravningerne og som prøver at placere Sæddingbyen i en geografisk og rigshistorisk sammenhæng. Bogen indeholder således en kort oversigt over Vikingetiden, nogle sammenfattende afsnit om landsbyer og deres beliggenhed og funktion, og naturligvis en gennemgang af landsbyen, dens huse og de vigtigste fundgrupper.

Bogen er skrevet i et ligefremt og letforståeligt sprog uden at være villt populært, og den er forsynet med instruktive billeder og tegninger. Det er kort sagt en fortrinlig bog der i god forstand formidler fagfolks viden til en bred kreds.

Verner Bruhn.

Mogens Bencard og Svend Tougaard: RIBE I 1000 ÅR.

Forlaget Bygd 1979. 72 s., ill., kr. 60.00.

Ribe har i mange år savnet en populær gennemgang af byens lange historie og særprægede gadebilleder til glæde for turister og andre interesserede.

Nu har Mogens Bencard og Svend Tougaard opfyldt dette behov med bogen »Ribe i 1000 år«, der er udkommet i forlaget Bygds serie af sydvestjyske egnebeskrivelser.

Bogen indledes med en kort redegørelse for de landskabelige forhold, der har betinget byens placering, og af en instruktiv gennemgang af de historiske kilder, der står til rådighed for forskeren.

Derefter er bogen bygget kronologisk op i afsnit, der hver dækker en fase i byens udvikling fra dens spæde begyndelse til i dag. Afsluttende er der et udblik over byens nuværende situation og de problemer, den medfører. Der redegøres for bestræbelserne for at bevare byens særpræg, dels ved det omfattende restaureringsarbejde, der foretages, og dels ved, at byens ekspansion er sket ved, at man har opført satellitbyer. Endelig berøres problemerne omkring den stadige stormflodstrussel og omkring Ribe ås bagvand.

Teksten belyses af et righoldigt illustrationsmateriale. For de ældste tiders vedkommende har museumsinspektør Peter Dragsbo, Esbjerg, leveret charmerende tegninger af byens mulige udseende dengang, og fra senere tider er der gengivelser af gamle stik, prospekter og kort, samt ældre fotografier. Disse veksler smukt med Svend Tougaards farvefotografier, dels af de mange fund, der i de seneste år har udvidet vor viden om Ribes tidlige historie og dels af Ribe i dag. Byen er set fra alle vinkler, og der er mange billeder af gadepartier og enkelte karakteristiske huse fra 1400-tallet og til nutiden.

Alt i alt et værk, der udfylder et stort behov.

Museumsinspektør Henrik Græbe:

RIBE SKT. KATHARINAE KLOSTER, Sognekirke og Hospital.

Udg. af Ribe Kloster og menighedsrådet 1978. 128 s., ill., 97,75 kr.

I 1978 var det 750 år siden, at Dominikanerne eller Sortebrødrene kom til Ribe og grundlagde Skt. Katharinae kirke og kloster dér.

I den anledning har den nuværende ledelse for dette enestående anlæg bedt museumsinspektør Henrik Græbe, Nationalmuseet, om at udarbejde en redegørelse for dets lange og brogede historie.

Henrik Græbe har løst opgaven således, at man ved gennemgangen af kirkens og klostrets lange bygningshistorie får et udmærket indblik i de vilkår, der har betinget de enkelte bygningsfaseres historie.

Værket indledes med en gennemgang af Dominikanerordenen med særligt

henblik på dens optræden i Ribe, og derefter følger en redegørelse for kirkens og klostrets bygningshistorie og forhold indtil Reformationen.

Efter Reformationen blev kirken hurtigt sognekirke, som den er endnu i dag, men klostrets skæbne blev mere omtumlet. Det har været anvendt som almindeligt hospital, peblinge er blevet bospist dér, det har været dårekiste og fandt først efter 1865 sin nuværende funktion som stiftelse. Alt dette har afspejlet sig i bygningernes indretning og udseende.

Hovedvægten i værket er lagt på en indgående bygningshistorisk redegørelse, der i detaljer fremlægger og analyserer de bygningsarkæologiske resultater, man er nået til, hvad angår det nuværende anlægs tilblivelseshistorie. Desuden er der redegjort for de forsvundne bygningers historie og udseende, så vidt det overhovedet har kunnet belyses ud fra det bevarede kildemateriale.

Teksten er ledsaget af gengivelser af arkitekturtegninger med forslag til ombygninger og ændringer fra 1794 til i dag, samt af afbildninger af kloster og kirke i ældre tid.

I slutningen af sin gennemgang berører Henrik Græbe diskussionen om, hvorvidt man kunne opføre en østfløj i forbindelse med den bevarede korsgang for at fuldende anlægget og derved forhøje dets virkning. Forskellige arkitekter har i årenes løb fremlagt forslag hertil, men tanken har aldrig vundet genklang i de særlige kirkesyn, som har skullet tage stilling til dem.

Spørgsmålet er imidlertid, om ikke arkitekterne har haft ret. Når man betænker, hvor lidet attraktivt østfløjen i dag præsenterer sig fra øst, kunne man få den rebelske tanke, at en taktfuld og diskret ny østfløj kun ville forhøje klosteranlæggets samlede arkitektoniske kvalitet. Opgaven er svær, men man kunne fristes til at mene, at den ikke kan være ganske uløselig, når man betænker, hvor meget f.eks. H. H. Engqvists nænsomme nybygning i Fiskergade i Ribe har bidraget til at forhøje dette gadepartis samlede karakter.

Kloster og kirke viser spor fra praktisk taget hele sin historie. Er vi ikke ved at blive for ærbødige over for fortiden, når vi ikke længere tør føje en nutidig bygning til et historisk anlæg?

Efter Henrik Græbes instruktive gennemgang af anlæggets historie følger en kort beskrivelse af klostrets nuværende situation, skrevet af klosterforstander Erik Kondrup, og bogen afsluttes med en billedgennemgang af kirke og kloster, som de står i dag. Fotografierne er taget af arkitekt Claus Riber, og den ledsagende tekst er forfattet af museumsinspektør Bodil Bencard. Man kan have en fornemmelse af, at billederne kunne have været gengivet bedre fra trykkeriets side.

Som helhed må man ønske ledelsen af kloster og kirke til lykke med denne publikation, der vil være uundværlig for enhver, der ønsker at beskæftige sig med Ribes historie og med klosteranlæg.

Kirsten Agerbæk.

Verner Bruhn: PLINT OG TALERSTOL.

Udgivet af Ribe Amts Gymnastik- og Ungdomsforeninger 1979. 184 s., rigt ill. Fås hos RAGU, Nygade 2, 6753 Agerbæk. 79,50 kr.

Med denne bog er en periode sat i relief - årstallene 1929-1979 blinker på denne egn, måske tilfældigt, at det netop blev de år.

Det var en rigtig og god beslutning at få nedfældet på tryk, hvad Ribe Amts Gymnastik- og Ungdomsforening har stået og står for.

Verner Bruhn har med denne bog lagt et omfangsrigt og digert værk på bordet, hvis titel tilsiger én, at sigtet går videre end til en skildring af eller et strejftog gennem gymnastikkens historie, men som det er nævnt i indledningen: det måtte blive en beskrivelse af foreningens arbejde - set i en kulturhistorisk sammenhæng. Med denne målsætning i tankerne bliver det spændende læsning, for her er det ikke spørgsmålet om at få alt og alle med, men at det, der er med, tjener dette ene at pege på sammenhængen, den sammenhæng, der har sit udspring i forrige århundredes politiske, økonomiske og folkelige bevægelser fint sammensat med en beskrivelse af Ribe amts fysiske udvikling. Skønt bogen rummer mange træk fra arbejdet i sognene, så er det ikke gået ud over den overordnede målsætning, tværtimod er det med til at understrege, hvordan Grundtvigs og Kolds skoletanker og menneskeforståelse blev levendegjort i vestjyske sogne.

En forening blev til omkring gymnastikken, nye arbejdsområder kom til, gymnastik- og ungdomsforeningerne sluttedes sammen.

Et kapitel blev afsluttet - et nyt begyndte. Bogens sidste sider er et klart udtryk for, at RAGU stadig er en forening, der giver mennesker i alle aldersklasser en mulighed for en meningsfyldt fritid, hvilket klart kommer til udtryk gennem bogens sidste linier: Det folkelige er dér, hvor uro, bevægelse, søgen, debat finder nye veje for mennesker.

Niels Kr. Madsen.

Endvidere er udkommet:

Bue Kaae: BISKOP PEDER JENSEN HEGELUND, en biografi. 184 s. ill.

Udgivet af Historisk Samfund for Ribe Amt 1977.

Knytter sig til forfatterens tidligere værk Biskop Hegelunds almanakoptegnelser 1565-1613, udg. 1976.

Benedicte Mahler: BADEGÆSTER I SØNDERHO 1908-29. 130 s. ill.

Udgivet af Historisk Samfund for Ribe amt 1978.

En billedbog med tekst bygget på forfatterens egne optegnelser og fotografier fra familiens samling.

Erik Moltke: KATHOVEDDØREN. 7 s. ill.
Særtryk af tidsskriftet Skalk nr. 3, 1973.

Søren Mulvad: RIBES GADER OG HISTORIEN BAG DEM. 7 s.

RIBERHUS SLOT OG SLOTSBANKEN. 11 s. ill.
Alle udgivet af Sparekassen Sydjylland, Ribe. 1978.

Sofie-Amalie Høgsbro Østergaard: FILSKOV KRO. 37 s. ill. 1978.

Niels Jensen: VESTJYSKE JERNBANER.
112 s. ill. J. Fr. Clausens forlag 1977.

Peter Dragsbo: MENNESKER OG HUSE I ÅBENRÅ.
Udgivet af Sydjysk Universitetsforlag 1978, 132 s., rigt. ill.

Bogen er en etnologisk studie i boligkvarterers udvikling i Åbenrå i perioden fra 1850 til 1920.

I Dansk Historisk Fællesforenings serie er udgivet *Lokalhistorie*, redigeret af Leif Ingvorsen, har Verner Bruhn bidraget med to afsnit om *lokalhistorisk undervisning* med udgangspunkt i Esbjerg, det ene fra 1890-erne, det andet fra 1930-erne.

I Nationalmuseets publikation *De nye tider* har Peter Dragsbo skrevet afsnittet *Fra land til by*.

I Festskrift til Johan Hvidtfeldt har H. K. Kristensen skrevet et bidrag med titlen *Gårdfællesskab*.

H. K. Kristensen har endvidere skrevet om *En Hjerding-tolder og hans virksomhed i sidste halvdel af 1700-tallet* i tidsskriftet *Zise, Toldhistorisk-Tidskrift* 1979, 2. årg. nr. 1.

Beretning 1978-79

På grund af omlægningen af arbejdsåret afholdtes årsmødet 1979 i marts, så der denne gang har været afholdt to årsmøder i beretningsåret.

Årsmødet 1978 holdtes i Føvling den 19. september med tilslutning af ca. 120 mennesker. I Føvling kirke talte Verner Bruhn, og derefter fortsattes årsmødet i forsamlingshuset, hvor professor, dr. phil. Roar Skovmand talte om *Arnfred og Askov*, og senere vises filmen om J. Th. Arnfred. Den nystiftede H. K. Kristensen-pris uddeltes ved denne lejlighed for første gang til J. Hedegård Rasmussen, Darum.

Ved årsmødet nyvalgte lærer E. Busk Jensen, Ounbøl, til bestyrelsen i stedet for G. Ibsen Sørensen, der efter 11 års godt arbejde ikke ønskede genvalg.

Årsmødet 1979 holdtes i Høm den 28. marts, hvor godt 80 deltagere hørte lektor, dr. phil. H. V. Gregersen, Haderslev, tale om *Studehandel og studekøbmænd, et kapitel af vor danmarkshistorie*, og efter kaffebordet fortalte lærer Søren Mulvad om sit arbejde med at optage *samtaler med sognets ældre på bånd*.

H. K. Kristensen-prisen tildeltes John Kvist, Egtved.

Alle valg var genvalg.

Udflugten fandt sted den 10. juni og gik til Viborg. Der var arrangeret byvandring og besøg på museer og i kirker. Hjemturen gik over Kongenshus mindepark.

Turen var tilrettelagt af Johs. Hansen og Busk Jensen og havde samlet 100 deltagere.

I beretningsperioden er udgivet:

Bue Kaae: *Biskop Peder Jensen Hegelund - en biografi*.

Benedicte Mahler: *Badegæster i Sønderho 1908-29*.

Henrik Græbe: *Ribe Skt. Katharinæ Kloster, sognekirke og hospital*. I kommission for Ribe Kloster og Skt. Katharinæ menighedsråd.

Om bestyrelsens sammensætning se omslagets inderside.

Historisk Samfunds registrering af mindesmærker, skoler, andelsmejerier og andelsslagterier, forsamlingshuse og missionshuse i Ribe amt

Historisk Samfund gennemførte i 1978 et projekt, hvor arbejdsløse under 24 år gennemførte en registreringsopgave i amtet. Arbejdet blev finansieret af Ribe amt som led i bekæmpelsen af ungdomsarbejdsløshed. Som leder af projektet var ansat cand. mag. Elisabeth Abrahamsen, Varde, der på særdeles dygtig måde gennemførte det omfattende arbejde. Nedenfor berettes kort om projektets formål og omfang.

Registreringens formål

Projektets formål har været at etablere en samlet oversigt med nogle basisoplysninger over de mindesmærker, nedlagte skoler, andelsmejerier, missionshuse og forsamlingshuse, som findes i amtet.

Registreringen er tænkt som et redskab for den lokalhistoriske forskning inden for enkelte emner eller som statistisk materiale i forbindelse med bredere undersøgelser.

For mindesmærkernes vedkommende har det desuden været projektets mål at give oplysninger om, hvem der varetager eller skulle varetage vedligeholdelsen af disse.

Bygningsregistreringen indeholder foruden oplysninger om opførelsesår og eventuelt nedlæggelsesår en beskrivelse af selve bygningens udseende, og fotograferingen af de enkelte emner har haft til hensigt at skabe et synsindtryk af disse bygninger, inden det oprindelige udseende forsvinder.

Definition af de enkelte registreringsemner

Mindesmærker.

Princippet, som har ligget til grund for registreringen af mindesmærkerne, har været et ønske om at medtage alle mindesmærker, som er rejst for en historisk begivenhed eller en historisk person.

Vi har ikke medtaget sten på kirkegårde, som n.å. karakteriseres som gravsten.

Angående mindeplader skal det bemærkes, at det på grund af manglende kilder ikke har været muligt at opspore alle mindeplader i amtet, hvorfor denne del af undersøgelsen ikke kan betragtes som fyldestgørende.

Skoler

Alle skolebygninger, som er nedlagt i dette århundrede, er søgt medtaget i undersøgelsen.

Mejerier og slagterier

I denne gruppe er medtaget alle nedlagte og eksisterende andelsforetagender.

I de tilfælde et mejeri er overgået til privat mejeridrift eller er blevet tilsluttet et mejeriselskab, og således ikke er en lokal andelsvirksomhed, har vi betragtet den som værende nedlagt.

Forsamlingshuse

I undersøgelsen er indregnet alle nedlagte og eksisterende forsamlingshuse, som er eller var ejet på andelsbasis.

En del huse, som stadig fungerer som forsamlingshuse, er i dag overgået til aktieselskaber eller interessentselskaber. Uanset denne ændring i ejerforholdene har vi betragtet disse huse som eksisterende forsamlingshuse.

Missionshuse

Alle eksisterende og nedlagte huse inden for folkekirkeligt område er inddraget i registreringen.

Endvidere er de få huse, som tilhører Pinsemissionen medtaget.

Registreringens omfang

Registreringen omfatter 225 mindesmærker, 212 nedlagte skoler, 84 andelsmejerier og andelsslagterier, 84 forsamlingshuse og 63 missionshuse, dvs. knap 700 registreringsemner.

Undersøgelsens forløb

1. maj 1978 begyndte undertegnede arbejdet med at opbygge et arkiv, som skulle danne grundlag for registreringen. Ved hjælp af Trap Danmark, Historisk Samfunds årbøger og anden lokalhistorisk litteratur tog kartoteket form, dette suppleredes siden med henvendelser til kommunernes tekniske forvaltninger, de kommunale skoleforvaltninger og sognekirkene i amtet.

Efterhånden som svarene indløb, og korrespondancen voksede, ansattes medarbejdere gennem Arbejdsformidlingen i Varde og Esbjerg, og midt i juni var registreringsholdet samlet. Det bestod af to medarbejdere, som skulle udfylde de udarbejdede registreringsskemaer samt en fotograf. Jeg deltog selv i registreringsarbejdet de første uger, hvor vi enedes om principperne og fremgangsmåden. Registreringen fortsatte planmæssigt sideløbende med indsamlingen af de arkivalske oplysninger frem til slutningen af august. Det eneste problem var, at vi måtte skifte fotograf af forskellige årsager et par gange. Vi fastholdt imidlertid de øvrige medarbejdere, hvad der sikrede kontinuiteten i arbejdet.

En krise i arbejdet opstod imidlertid i slutningen af august, da registreringen omtrent var tilendebragt. En pakke med 180 negativer fra den lokale fotohandler til kopieringsanstaltningen forsvandt hos postvæsenet, og tre ugers arbejde måtte laves om. Dette betød ikke blot fastlæggelse af nye køreruter, men ligeledes at såvel film- som fotonumre måtte ændres på de allerede færdige skemaer.

Sideløbende med denne »genregistrering« begyndte det store renskrivningsarbejde og udformning af kortmateriale, og i begyndelsen af november 1978 kunne det færdige materiale afleveres til Historisk Samfund.

Kildematerialet

Generelt er allerede omtalt brugen af Trap Danmark i alle udgaver samt den lokalhistoriske litteratur. Til de enkelte emner er desuden anvendt mere specielle kildegrupper, hvis karakter skal omtales i det følgende:

Mindesmærker

Der er rettet henvendelse til samtlige kommuner med anmodning om en liste over de i kommunen beliggende mindesmærker eller tilladelse til at gennemgå eventuelt materiale angående beliggenheden af stenene. Denne vej var imidlertid ikke farbar, idet kun Varde kommune besad en sådan liste, men Ribe kommune lod udarbejde en registrering af deres mindesmærker efter vores henvendelse.

Vi udsendte desuden spørgeskemaer til alle amtets lokalhistoriske arkiver, hvor vi opregnede, hvad vi havde fundet i deres område, og da vi fik svar fra ca. 70% af disse, kunne vi blandt andet opspore flere mindesmærker. Identificeringen af de øvrige mindesmærker skete dels ved mundtlige kontakter i de enkelte lokaliteter, dels ved korrespondance og møder med private historisk interesserede personer og ved henvendelse til Frihedskampens Veteraner, som tidligere har foretaget en registrering af besættelsestidens mindesmærker.

Skoler

Materialet om de nedlagte skoler er tilvejebragt på følgende måde. Der er foretaget en gennemgang af amtsskolekonsulentens arkiv på Ribe Amtsgård, hvor især førstelærernes indberetninger til skolemyndighederne har været af værdi. Der er desuden rettet henvendelse til samtlige kommuners skoleforvaltninger. Til disse er sendt lister over de i kommunen registrerede skoler med angivelse af opførelsesår og nedlæggelsesår. Ca. 60% af disse skemaer blev returneret med rettelser.

Til dette arbejde har vi desuden anvendt Harald Nielsens bog om det kommunale skolevæsen i Ribe amt 1870-1970. Desuden er anvendt amtsskolekonsulentens årlige beretninger fra 1961 til 1977 og årgangene 1950-60 af Den danske Skolehåndbog.

Endelig er der søgt hjælp hos lokalhistorikere, som har beskæftiget sig med skolehistorie.

Andelsmejerier og andelsslagterier

Til brug for registreringen af andelsmejerier er anvendt Dansk Mejeristat (1931), og årsberetningerne fra Danske Mejeriers Driftsstatistik er gennemgået fra 1897 og frem. Der er hentet oplysninger fra et af Historisk Samfund delvist udarbejdet kartotek over andelsvirksomheder, fra mejeriselskaberne og fra Danske Mejeriers Fællesindkøb. Desuden har vi fået mange værdifulde oplysninger både med hensyn til skoler og mejerier ved en gennemgang af det arkivmateriale, der beror hos Arbejdstilsynets 1. kreds i Esbjerg.

Forsamlingshuse

På dette område er vi blevet hjulpet af en oversigt fra Dansk Folkemindesamling ved Margaretha Balle-Petersen.

Missionshuse

Hertil har vi fået udstrakt hjælp fra Indre Mission og Luthersk Missionsforening.

Praktiske bemærkninger til materialet

Kernen i undersøgelsen er det enkelte sogn, som er blevet betegnet med et registreringsnummer, som er det af Statens Museumstilsyn anvendte sogne-nummer.

Hver gruppe af registreringsemner har fået tildelt et løbenummer, således betegnes mindesmærker med nr. 1, nedlagte skoler med nr. 2, nedlagte og eksisterende andelsmejerier med nr. 3, nedlagte og eksisterende forsamlingshuse med nr. 4 og nedlagte og eksisterende missionshuse med nr. 5.

Foruden sognenummeret og løbenummeret er hvert emne tildelt endnu et nummer, som angiver den rækkefølge, hvori vi har registreret f.eks. skolerne i et givet sogn, desuden angiver nummeret emnets nummer på det til undersøgelsen tilhørende kortmateriale. Eksempelvis angiver følgende betegnelse: 2592-3-1, at det er det først registrerede mejeri i Janderup sogn, som også har nr. 1 på det tilhørende kort.

Angående bygningsskemaerne skal det bemærkes, at vi i beskrivelserne af bygningernes tag blandt andet har opereret med materialerne eternit og skifer. Vel vidende at mange såkaldte skifertage i realiteten er eternit, har vi dog valgt at betegne disse tage som skifer, såfremt dette er lagt på for den for skifer karakteristiske måde.

Med hensyn til dateringen af skemaerne har vi valgt at fastholde den første registreringsdato af et emne, selv om det på grund af ovenanførte årsager har været nødvendigt på et senere tidspunkt at tage et nyt fotografi af det pågældende registreringsemne.

Endelig skal det bemærkes, at der under rubrikken »kilder og litteratur« kun er opregnet det materiale, som findes på de lokalhistoriske arkiver, og den nævnte litteratur udelukkende er henvisninger til Historisk Samfunds årbøger.

Jeg håber naturligvis, at det indsamlede materiale kan finde anvendelse hos historisk interesserede, men jeg vil også understrege, at projektet desuden har haft en social og økonomisk funktion, idet projektet gennem 6 måneder har skaffet arbejde til 5 unge arbejdsløse.

Det er mit håb, at erfaringerne fra projektet kan hjælpe dem til at finde varigt arbejde.

Elisabeth Abrahamsen.

Nye medlemmer 1978

Ansager: fritidspædagog Ove Nørager-Nielsen. *Bramming:* Hans Andreasen. *Brørup:* Steffen Branddorff. *Bækhus:* gdr. Ejvind Hansen. *Charlottenlund:* politimester Birger Wilcke. *Darum:* ass. A. Farup Hansen, Jens Helle, ass. P. Hjort Nielsen. *Dyreby:* lærer Thora Nielsen. *Esbjerg:* Esbjerg Handelsgymnasium, Ella Hansen, Kristian Hansen, stud. sem. Lisbeth Erika Jensen, gdr. Peder Arne Jensen, Birger Kledal, lektor Ole Klintø, stud. sem. Erik Nørgård, lærere M. og G. Poulsen, arkitekt Flagstad Rasmussen. *Fanø:* Fanø's skibs- og dragtsamling, Ole Hvidbjerg. *Føvling:* Hedvig Jensen, Holger Dalgas Jensen, gdr. Jens Elbæk Jensen, pens. Aksel Larsen, gdr. A. Nielsen, adjunkt Klaus Nielsen, bogholder Niels Kr. Nielsen, Bent Skov Petersen, K. Lunde Poulsen, Margrethe Sandberg. *Fåborg:* Fåborg Bibliotek, Ester Sørensen. *Greve Strand:* N. E. Andersen. *Grindsted:* fru Ester Dalgas, direktør H. I. Duus, manufakturhandler Poul H. Christiansen, lektor Tom Stubdrup. *Gørding:* Aksel Pjengård. *Hejnsvig:* Ole Bjerrum. *Henne:* gdr. Jens Christensen, arbejdsmand K. Hildebrandt Hansen, strandfoged Thomas Jensen, afdelingsleder Jens Langvad, postbud Jens Jørgen Martinsen, ravsliber Chr. P. Nielsen, Peder Pedersen, landmand Erling Phillipp. *Holsted:* Kirsten Nørgård, lærer Herman Thomsen. *Holsteinsborg:* ass. Sonja Lindskov Jensen. *Houstrup:* entreprenør Niels Holk Lauridsen. *Hovborg:* gdr. Arne Hansen, Elna Jensen, Robert Thomsen, gdr. Boye Thorsen. *Klampenborg:* direktør Børge Simon Nielsen. *København:* stud. mag. Stephen Christensen, stud. arch. Søren M. Eg. Jørgensen, Sigrild Nielsen. *Nr. Nebel:* Kirstine Serup. *Odense:* Karen Agerbæk. *Ribe:* skoledirektør Svend B. Nielsen, tandtek.elev Vagn Einer Poulsen, Agnes Sand, Emma Schrøder, Bente Svith. *Roskilde:* Elif Hansen. *Seem:* Lars Nykjær. *Skads:* landmand Helge Jensen. *Tarm:* Egvad Bibliotek. *Tjæreborg:* pens. lærer Agnes Christensen, skoleinspektør Ole Kjeldsen, sygeplejerske Åse Nielsen, Henning Olesen. *Tølløse:* skoleinspektør O. Chr. Munk Plum. *Vamdrup:* murer Leif Pedersen, boghandler Søren Stengård. *Varde:* cand. mag. Elisabeth Abrahamsen, advokatfuldmægtig Preben Bagger, journalist Niels Henrik Iversen, direktør H. C. Pedersen, bibliotekar Karen Riisager, Knud Skovsgård, toldassistent Hans Jørgen Sørensen. *Vedsted, Øster:* journalist Bjarne Tybjerg. *Vejen:* redaktør Karl Christiansen, regnskabsfører Herluf Frandsen, lærer Lars Bang Jeppesen, Gunver Storm. *Vejrup, Sdr.:* Andreas H. Pedersen. *Ølgod:* stud. sem. Laust Jørgensen. *Århus:* cand. mag. Aage Andersen, Preben J. Rasmussen.

Regnskab for 1978

1. januar-31. december

INDTÆGTER

Kassebeholdning pr. 1. januar 1978	46.668,92	
Kontingenter	69.682,00	
Bogsalg	130.439,87	
Indgået moms af bogsalget	24.139,83	
Portogodtgørelse	11.612,30	
Renter af legater	573,41	
Renter af beholdninger i sparekasse	2.857,39	
Refunderet moms	16.570,00	
Diverse, refusion ved arbejdsløshedsprojekt	3.047,97	

Tilskud:

Staten	10.000,00	
Ribe Amtsråd	17.000,00	
Kommuner	18.850,00	
Pengeinstitutter	7.300,00	
Fonds	64.000,00	117.150,00
Balance		<u>422.741,69</u>

UDGIFTER

Lønning til bogsalgsekspedition	2.647,92	
Forsikringer, kontingent til S.L.F.	5.201,00	
Forfatterhonorar	4.560,00	
Årbogen »Fra Ribe Amt« 1977	55.129,07	
Publikationer		
»Peder Hegelund biografi«		
»Gørding herred«		
»Badegæster i Sønderho«		
»Sct. Katharinæ Kloster«	194.354,52	
Porto m.v. ved udsendelser	22.915,34	
Kontorartikler, telefon	6.720,85	
Møder, foredrag, udflugter	6.779,41	
Kurser	1.722,12	
Repræsentation, »H. K. Kristensen-prisen«	4.231,70	
Bøgekøb, bibliotek	5.709,56	
Andelsarkivet	6.070,34	

Diverse

Tilskud til »Badegæster i Sønderho«	3.000,00	
Tilskud til »Sct. Katharinæ Kloster«	5.000,00	
Husleje	1.300,00	
Annoncer m.v.	3.438,03	12.738,03
Udgået moms		37.723,56
Indsendt moms		3.295,00
Udgifter i alt		<u>369.798,42</u>
Beholdninger at overføre til 1979		52.943,27
Balance		<u>422.741,69</u>

Status pr. 31. december 1978

AKTIVER

Kontant beholdning	1.962,50
Girokonto	1.149,35
Sparekassekonto 00-3804	239,27
Sparekassekonto 656-06-21109	580,29
Sparekassekonto 656-02-17014	5.630,58
Sparekassekonto 656-02-25629	7.258,58
Sparekassekonto 656-06-18728	36.122,70
Beholdninger at overføre til 1979	52.943,27
Boglager	3.000,00
Th. Mølhedes legat	12.700,00
Formue	68.643,27
Passiver	0,00

Ølgod, den 31. december 1978.

S. Manøe Hansen.

Ovenstående regnskab er gennemgået og fundet i bedste orden. Beholdningernes tilstedeværelse er konstateret.

Esbjerg, den 5. januar 1979.

*Svend B. Troelsen.**Jens Kusk.*

ORDINÆRE TILSKUD

Staten	10.000,00 *)	
Ribe Amtsråd	5.000,00	15.000,00
<i>Kommuner:</i>		
Billund kommune	400,00	
Blåbjerg kommune	500,00	
Blåvandshuk kommune	300,00	
Bramming kommune	300,00	
Brørup kommune	400,00	
Esbjerg kommune	1.500,00	
Fanø kommune	200,00	
Grindsted kommune	500,00	
Helle kommune	450,00	
Holsted kommune	700,00	
Ribe kommune	1.100,00	
Varde kommune	500,00	
Vejen kommune	1.500,00	
Ølgod kommune	500,00	8.850,00
<i>Pengeinstitutioner:</i>		
Andelsbanken, Esbjerg afd.	200,00	
Den danske Bank A/S, Esbjerg afd.	200,00	
Den danske Provinsbank, Ribe afd.	200,00	
Bikuben, Esbjerg afd.	500,00	
Handelsbanken, Bramming, Esbjerg, Grindsted, Varde, Vejen afd.	2.000,00	
Grindsted Sparekasse	1.000,00	
Ribe Sparekasse »Bikuben«	400,00	
Varde Bank A/S	1.500,00	
Ølgod Sparekasse	1.000,00	7.000,00
I alt		<u>30.850,00</u>
<i>Ekstraordinære tilskud</i>		
Ribe Amtsråd til »H. K. Kristensen-prisen«		1.000,00
Anonymt tilskud		300,00
I alt		<u>1.300,00</u>

*) På grund af omlægning af Statens finansår til kalenderåret er der indgået ordinært samt reguleringstilskud for 1978.

Ekstraordinære tilskud til publikationer

»Badegæster i Sønderho«

Fonden gammel Sønderho	10.000,00	
Fru Benedicte Mahler	10.000,00	20.000,00

»Sct. Katharinæ Kloster«

Ribe Byråd	10.000,00	
Ribe Amtsråd	10.000,00	
Katharinæ Kirkes menighedsråd	10.000,00	
Sparekassen »Bikuben«, Ribe	5.000,00	
Georg Bestle og Hustrues Mindelegat	5.000,00	
Den Hielmstjerne Rosencroneske stiftelse	10.000,00	
Tjæreborgfonden	10.000,00	
Historisk Samfund for Ribe Amt	5.000,00	65.000,00

I alt		<u>85.000,00</u>
-------------	--	------------------

Ribe Amts Lokalhistoriske Arkiver (RAL)

Den 3. april 1979 blev der holdt stiftende generalforsamling for en sammenslutning af de lokalhistoriske arkiver i Ribe amt.

Følgende bestyrelse blev valgt: J. Hedegaard Rasmussen, Darum (formand), Dorte Haahr Carlsen, Esbjerg (kasserer og sekretær), Chr. Carstensen, Holsted, Søren Manøe Hansen, Ølgod, og Aksel Teglgaard, Årre. Suppleant: Vagn Jensen, Billund.

Der har med nogle års mellemrum været holdt fællesmøder for amtets nu 34 arkiver til gensidig orientering og udveksling af erfaringer. Med indsamlingskampagnen for film og billeder i oktober 1978 indledtes et nærmere arkivsamarbejde omkring planlægningen og afviklingen af kampagnen. Kampagnen gav godt udbytte, dels i form af billeder og film (ikke mindst til de nystartede arkiver), dels i form af en betydeligt større opmærksomhed om de lokalhistoriske arkivers arbejde. Mange arkiver har fået løfte om fremtidige afleveringer af arkivalier m.m., og har i det hele taget fået mange nyttige kontakter.

Ved afslutningen af kampagnen enedes man om at fortsætte og styrke samarbejdet i form af en amtssammenslutning, eftersom der fortsat er en del opgaver, som det vil være praktisk at drøfte og evt. løse i fællesskab. Blandt de opgaver, man allerede nu har tænkt på, kan nævnes: arkivfaglige kurser, kurser i lokalhistorisk arbejde, fælles registrering af materiale om Ribe amt i andre arkiver, orientering om det stof, der findes i andre arkiver (lands- og rigsarkiv, Nationalmuseets arkiver, Dansk Folkemindesamling m.fl.).

I efteråret 1979 vil amtssammenslutningen søge at gennemføre et én-dags kursus i ordning og arkivering af billeder som en naturlig opfølgning af billedkampagnen i 1978. Den første større opgave derefter bliver indsamling af de folkelige bevægelsers arkiver, som forhåbentlig kan starte i efteråret 1980. Tanken er, at materialet skal samles ind af det enkelte lokalhistoriske arkiv og fortsat skal bevares dér, men for at også interesserede andre steder kan få glæde af materialet, udarbejdes der en fælles registratur med angivelse af, i hvilket arkiv materialet findes. Mange af de utallige andelsselskaber, brugsforeninger, forsamlingshuse, gymnastik- og andre foreninger, der myldrede frem fra slutningen af 1800-tallet som betydningsfulde elementer i sognenes udvikling, er blevet nedlagt i de senere år, og dermed er også en uhyre vigtig del af kilderne til vor egen tids historie i fare. Forhandlingsprotokoller, regnskaber og andet findes, så længe foreningen eksisterer, hos skiftende formænd og kasserere, og havner derfor måske til sidst i forbrændingsanstalten, hvis der ikke gøres en indsats netop nu. Kun de lokalhistoriske arkiver med deres nøje kendskab til personkredsene bag disse mange foreninger har mulighed for at opspore og sikre alle disse arkivalier, og det vil derfor være en vigtig opgave at tage op for amtssammenslutningen.

Der var ved dannelsen af sammenslutningen klar enighed om, at det var vigtigt at samarbejde dels med museerne i amtet, dels med Historisk Samfund

for Ribe amt. Historisk Samfund har allerede tilbudt (fra og med årbogen 1980) at optage årsberetninger fra de enkelte lokalarkiver, og her vil der også for fremtiden blive fortalt om sammenslutningens arbejde.

Ved de nævnte og andre aktiviteter vil amtssammenslutningen søge at leve op til sit formål: at fremme og styrke arbejdet i de lokalhistoriske arkiver i amtet. Det er vigtigt, at kilderne til sognenes historie sikres, uden dem er der ingen mulighed for at fastholde den historisk betingede identitet i det enkelte samfund.

Dorte Haahr Carlsen.



Indhold

<i>Henning Schlanbusch (†):</i> Politifuldmægtig i Varde	235
<i>Dorte Haahr Carlsen:</i> Da andelsbevægelsen kom	252
<i>Claus Friisberg:</i> Byer og byerhverv i Ribe Amt 1864-1914	282
<i>Søren Manøe Hansen:</i> Om bjærgningsretten til Skallingen	311
<i>Niels Thomsen:</i> Chr. Håkonson: Erindringer	326
<i>Steen Hvass:</i> Jernalderlandsbyerne ved Vorbasse	357
<i>Friis Legardt Skov:</i> Erindringer fra Vejen Realskole	392
<i>H. K. Kristensen:</i> Fra konsumtionen i Varde	409
<i>H. K. Kristensen:</i> Torstenssonskrigen 1643-45 og kongetienden af Seem, Vilslev, Hunderup og nogle andre sogne i Riberhus len	423
<i>Elin Noack Christensen:</i> En københavnerpige der kom til Vestjylland - 1920	429
<i>Verner Bruhn:</i> Et våben fra slavekrigens tid	431
<i>H. K. Kristensen:</i> prisen	435
Mindeord	441
Anmeldelser	444
Beretning 1978-79	453
Nye medlemmer 1978	458
Regnskab for 1978	459
Ribe Amts Lokalhistoriske Arkiver (RAL)	463